

بسم الله الرحمن الرحيم

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد بندرانزلی

پایان نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته حقوق گرایش: جزا و جرم شناسی

عنوان:

بررسی تطبیقی جرم نشر اکاذیب در حقوق ایران با آرای امام خمینی ((ره)) و محقق حلی

استاد راهنما:

دکتر عباس اختری

نگارش:

علی حقیقی ازگمی

پاییز ۱۴۰۳

ب

به نام خدا

دانشگاه آزاد اسلامی - واحد بندرانزلی

مشور اخلاقی پژوهش

بیایم از خداوند سبحان و اعتقاد به این که عالم محضر خداست و همواره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشت مقام بلند دانش و پژوهش و نظریه اهمیت جایگاه دانشگاه در اعتلای فرهنگ و تمدن بشری، مادران و دانشجویان و اعضاء هیات علمی واحد های دانشگاه آزاد اسلامی متعهد می گردیم اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن تخطی نکنیم

۱. اصل حقیقت جویی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از هرگونه پنهان سازی حقیقت.
 ۲. اصل رعایت حقوق: الزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهشگران (انسان، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.
 ۳. اصل مالکیت مادی و معنوی: تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه بکاران پژوهش.
 ۴. اصل منفعت ملی: تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.
 ۵. اصل رعایت انصاف و امانت: تعهد به اجتناب از هرگونه جانب داری غیر علمی و حفاظت از اموال، تجهیزات و منفعت در اختیار.
 ۶. اصل رازداری: تعهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمان ها و کشورهای و کلیه افراد و نهادهای مرتبط با تحقیق.
 ۷. اصل احترام: تعهد به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب تقد و خودداری از هرگونه حرمت شکنی.
 ۸. اصل ترویج: تعهد به رواج دانش و اشاعه نتایج تحقیقات و انتقال آن به بکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.
 ۹. اصل برائت: الزام به برائت جویی از هرگونه رفتار غیر حرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به شائبه های غیر علمی می آلاینند.
- نام و نام خانوادگی، تاریخ و امضاء: علی حقیقی ازگی

دانشگاه آزاد اسلامی بندر انزلی
صورتجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

نام و نام خانوادگی دانشجو: علی حقیقی ازگمی	شماره دانشجویی: ۴۰۱۳۸۶۲۰۸۰۵۰۶۳
کد رساله: 245129551888203741036162937131	کد اخلاقی:
عنوان: بررسی تطبیقی جرم نشر اکاذیب در حقوق ایران با آرای امام خمینی (ره) و محقق حلی	
تعداد واحد پایان نامه: ۶	رشته و گرایش: حقوق - حقوق جزا و جرم شناسی (کارشناسی ارشد)

دفاع از پایان نامه در تاریخ 1403/10/05 و ساعت ۱۵.۰۰ با حضور اعضای هیات داوران به شرح فوق برگزار و رای نهایی در خصوص ارائه دفاعیه به شرح ذیل ارائه گردید.

پایان نامه مورد قبول است	پایان نامه با اصلاحات مورد قبول است	پایان نامه مورد قبول نیست
و نمره (از 20 به عدد) / حرف / با درجه ----- ۱۸ محسوب می شود ----- به تصویب رسید.		

اعضای هیات داوران پایان نامه:

سمت	نام و نام خانوادگی	تاریخ و امضاء
استاد راهنمای اول	عباس اختری	
استاد داور 1	جان احمد آقائی سیابیل	
استاد داور 2		
استاد داور 3		
استاد داور 4		
ناظر	علی عرجانی	

* این قسمت توسط گروه آموزشی، دانشکده و دانشگاه تکمیل گردد *

نمره حاصل از ارزشیابی مقاله/مقالات دانشجو بر اساس ضوابط (تا سقف 2 نمره) برابر --- محاسبه و نمره نهایی دفاع از پایان نامه (مجموع نمره دفاع و مقاله) با درجه محاسبه و با عدد / با حرف / با درجه تعیین گردید.		
مدیر گروه آموزشی	مدیر پژوهش / دانشکده / رئیس دانشکده	معاون پژوهش و فناوری واحد

چاپ توسط: منیره حسینی صیادنورد (۱۳۸۰/۰۵/۰۳ تا ۱۴۰۲/۰۲/۰۹)

صفحه ۱ از ۱

تعهد اصالت پایان نامه

اینجانب علی حقیقی ازگمی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد در رشته حقوق که در تاریخ ۱۴۰۳/۱۰/۰۵ از پایان نامه خود تحت عنوان بررسی تطبیقی جرم نشر اکاذیب در حقوق ایران با آرای امام خمینی ((ره)) و محقق حلی با کسب نمره ۱۸ و درجه عالی دفاع نموده ام بدین وسیله متعهد می شوم:

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست مربوطه ذکر و درج کرده ام.

۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم. چنانچه در هر مقطعی زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می پذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی : علی حقیقی ازگمی

تاریخ و امضاء

سپاسگزاری:

خداوند را شاکرم که به من فرصتی عطا فرمود تا بخشی از زندگی ام را با انسان های فرهیخته سپری نمایم و از رهگذر این مصاحبت به بطنینش مبتنی بر یادگیری ام یاری رسانم.

پس از حمد و ستایش خداوند متعال بر خود لازم می دانم از استاد عزیز و بادانش جناب آقای دکتر عباس اختری که مسئولیت راهنمایی این پایان نامه را بر عهده گرفته اند و در تمامی مراحل تحقیق، اینجانب را مرمون راهنمایی های عالمانه و لطف صبورانه خود قرار داده اند صمیمانه تشکر و قدردانی نمایم.

تقدیم به خانواده عزیزم که:

لحظات ناب، باور بودن، لذت و غرور دانستن، جسارت خواستن، عظمت رسیدن و تمام تجربه های
یکتا و زیبای زندگی ام، مدیون حضور سبز آنهاست.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
چکیده:	۱
الف) بیان مساله	۲
ب) اهمیت و ضرورت انجام تحقیق	۳
ج) پیشینه تحقیق	۳
د) سوال های تحقیق	۵
ه) فرضیه های تحقیق	۵
و) اهداف تحقیق	۵
ز) جنبه نوآوری تحقیق	۵
ح) روش تحقیق	۶
ط) ساختار تحقیق	۶
فصل اول: کلیات تحقیق	۷
۱-۱- مفهوم جرم	۸
۱-۱-۱- جرم در لغت	۸
۱-۱-۲- جرم در اصطلاح حقوقی	۸
۲-۱- مفهوم نشر اکاذیب	۹
۱-۲-۱- نشر اکاذیب در لغت	۱۰
۲-۲-۱- نشر اکاذیب در اصطلاح	۱۰
۱-۲-۲-۱- نشر اکاذیب در اصطلاح اسلامی	۱۰
۲-۲-۲-۱- نشر اکاذیب در اصطلاح حقوقی	۱۱
۳-۱- مقایسه نشر اکاذیب با عناوین مشابه	۱۲
۱-۳-۱- نشر اکاذیب و قذف	۱۲
۱-۱-۳-۱- وجوه اختلاف نشر اکاذیب و قذف	۱۲
۲-۱-۳-۱- وجوه اشتراک نشر اکاذیب و قذف	۱۴
۲-۳-۱- مقایسه نشر اکاذیب و افتراء	۱۴
۱-۲-۳-۱- جوه اختلاف نشر اکاذیب و افتراء	۱۴
۲-۲-۳-۱- وجوه اشتراک نشر اکاذیب و افتراء	۱۵
۴-۱- پیشینه جرم انگاری نشر اکاذیب	۱۶

- ۱-۴-۱- پیشینه جرم انگاری افترا و نشر اکاذیب در قوانین حکومت‌های کهن..... ۱۷
- ۱-۴-۲- پیشینه جرم انگاری نشر اکاذیب در ادیان آسمانی..... ۱۷
- ۱-۴-۳- پیشینه تقنینی نشر اکاذیب در قوانین ایران..... ۱۸
- ۱-۳-۴-۱- تصویب ماده ۲۷۹ قانون مجازات عرفی..... ۱۸
- ۱-۳-۴-۲- تصویب ماده ۲۶۹ قانون مجازات عرفی..... ۱۹
- ۱-۳-۴-۳- تصویب ماده ۲۶۹ ب مکرر قانون مجازات عرفی..... ۱۹
- ۱-۳-۴-۴- تصویب ماده ۱۴۱ قانون تعزیرات..... ۲۱
- ۱-۳-۴-۵- تصویب ماده ۶۹۸ قانون مجازات اسلامی..... ۲۱
- فصل دوم: بررسی فقهی جرم نشر اکاذیب..... ۲۳
- ۱-۲- مبانی نقلی تحریم نشر اکاذیب..... ۲۴
- ۱-۱-۲- مبانی قرآنی تحریم نشر اکاذیب..... ۲۴
- ۱-۱-۱-۲- تاکید آیات قرآن بر عدم ریخته شدن آبروی افراد و تضعیف قدرت و نفوذ آنها..... ۲۴
- ۱-۱-۲- تاکید آیات قرآن بر عدم مختل شدن نظم جامعه..... ۲۵
- ۱-۱-۳- تاکید آیات قرآن بر عدم ایجاد روحیه عیب‌جویی و تجسس..... ۲۶
- ۱-۱-۴- تاکید آیات قرآن بر عدم عادی شدن بیان سخنان بی‌پایه..... ۲۷
- ۱-۲- مبانی روایی تحریم نشر اکاذیب..... ۲۸
- ۱-۲-۱- روایات با موضوعیت نهی از شیوع گناه در جامعه..... ۲۸
- ۱-۲-۲- روایات با موضوعیت نهی از ایجاد روحیه سخن‌چینی..... ۲۹
- ۱-۳-۱- روایات با موضوعیت نهی از ریخته شدن آبرو و نابودی شخصیت افراد..... ۳۰
- ۱-۲-۴- روایات با موضوعیت نهی از سست شدن اندیشه مسلمانان..... ۳۰
- ۱-۲-۵- روایات با موضوعیت نهی از تأمین شدن اهداف منافقان مسلمانان..... ۳۱
- ۱-۲-۶- روایات با موضوعیت نهی از تفرقه میان مسلمانان..... ۳۱
- ۱-۲-۷- روایات با موضوعیت نهی از ایجاد روحیه اش کردن اسرار در میان افراد..... ۳۲
- ۱-۲-۳- مبانی اجماعی تحریم نشر اکاذیب..... ۳۳
- ۱-۳-۱-۲- اجماع فقها بر از بین رفتن آبروی مسلمانان و تضرر ایشان..... ۳۳
- ۱-۲-۳-۲- رواج دروغ‌گویی در جامعه..... ۳۴
- ۱-۲-۴- مبانی عقلی تحریم نشر اکاذیب..... ۳۴
- ۱-۲-۴-۱- حکم عقل بر عدم بی‌نظمی در جامعه..... ۳۵
- ۱-۲-۴-۲- حکم عقل بر عدم نابودی شخصیت افراد..... ۳۵

۳۵.....	۲-۲- مصداق نشر اکاذیب و مجازات ناشی از آن از منظر فقها
۳۶.....	۲-۲-۱- مصداق نشر اکاذیب از منظر فقهی
۳۷.....	۲-۲-۲- مجازات نشر اکاذیب از منظر آیات و روایات
۳۷.....	۲-۲-۲-۱- مجازات نشر اکاذیب از منظر آیات
۴۰.....	۲-۲-۲-۲- مجازات نشر اکاذیب از منظر روایات
۴۱.....	۲-۲-۲-۳- موضع محقق حلی پیرامون نشر اکاذیب
۴۳.....	۲-۲-۲-۴- موضع امام خمینی پیرامون مجازات نشر اکاذیب
۴۵.....	فصل سوم: بررسی حقوقی جرم نشر اکاذیب
۴۶.....	۳-۱- مصادیق جرم انگاری نشر اکاذیب
۴۶.....	۳-۱-۱- جرم نشر اکاذیب غیر رایانه ای
۴۶.....	۳-۱-۱-۱- ویژگی جرم نشر اکاذیب غیر رایانه ای
۴۷.....	۳-۱-۱-۲- ارکان جرم نشر اکاذیب غیر رایانه ای
۴۷.....	۳-۱-۲-۱- رکن قانونی
۴۸.....	۳-۱-۲-۲- رکن مادی
۴۸.....	۳-۱-۲-۲-۱- رفتار مجرمانه
۴۸.....	۳-۱-۲-۲-۱-۱- اظهارات کذب
۴۹.....	۳-۱-۲-۲-۱-۲- اسناد عمل خلاف واقع به غیر
۴۹.....	۳-۱-۲-۲-۱-۳- اثبات صحت مورد استاد
۴۹.....	۳-۱-۲-۲-۱-۱- موضوع جرم
۵۰.....	۳-۱-۲-۲-۱-۱-۱- وسایل ارتکاب جرم
۵۱.....	۳-۱-۲-۲-۱-۱-۳- عدم تقیید به حصول نتیجه ی مجرمانه
۵۱.....	۳-۱-۲-۱-۱-۳- رکن معنوی
۵۱.....	۳-۱-۲-۱-۱-۳- سوء نیت عام
۵۲.....	۳-۱-۲-۱-۱-۳- سوء نیت خاص
۵۲.....	۳-۱-۲- جرم نشر اکاذیب رایانه ای
۵۲.....	۳-۱-۲-۱- ویژگی‌های جرم نشر اکاذیب از طریق رایانه
۵۳.....	۳-۱-۲-۱-۱- مدرن بودن جرم نشر اکاذیب از طریق رایانه
۵۴.....	۳-۱-۲-۱-۲- تصنعی بودن نشر اکاذیب از طریق رایانه
۵۴.....	۳-۱-۲-۱-۳- عدم امکان تخمین میزان جرائم ارتكابی یافته

۳-۱-۲-۱-۴-فراملی بودن جرم نشر اکاذیب از طریق رایانه.....	۵۵
۳-۱-۲-۱-۵-ویژگی ابزار ارتکاب جرم.....	۵۶
۳-۱-۲-۲-ارکان نشر اکاذیب رایانه ای.....	۵۷
۳-۱-۲-۲-۱-رکن قانونی جرم نشر اکاذیب رایانه ای.....	۵۷
۳-۱-۲-۲-۲-رکن مادی جرم نشر اکاذیب رایانه ای.....	۵۷
۳-۱-۲-۲-۳-رکن معنوی جرم نشر اکاذیب رایانه ای.....	۵۸
۳-۲-مجازات جرم نشر اکاذیب.....	۵۸
۳-۱-۲-مجازات نشر اکاذیب غیر رایانه ای.....	۵۸
۳-۱-۱-۲-مجازات اصلی.....	۵۹
۳-۱-۲-۲-محرومیت ناشی از جرم نشر اکاذیب.....	۶۰
۳-۱-۲-۱-محرومیت از تعلیق مجازات.....	۶۰
۳-۱-۲-۲-محرومیت از اعطاء آزادی مشروط.....	۶۰
۳-۱-۲-۳-ممنوعیت از سرپرستی بدون سرپرست.....	۶۰
۳-۱-۲-۳-اعاده حیثیت از بزه دیده.....	۶۱
۳-۱-۲-۴-تشدید مجازات نشر اکاذیب.....	۶۲
۳-۱-۴-۱-تعدد جرم.....	۶۲
۳-۱-۴-۲-تکرار جرم.....	۶۳
۳-۲-۲-مجازات نشر اکاذیب رایانه ای.....	۶۳
نتیجه گیری:.....	۶۵
فهرست منابع و مآخذ.....	۶۹
چکیده انگلیسی.....	۷۳

بررسی تطبیقی جرم نشر اکاذیب در حقوق ایران با آرای امام خمینی ((ره)) و محقق حلی علی حقیقی ازگمی

چکیده:

نشر اکاذیب از ابتدای ورود به جرائم تا آخرین تغییرات آن، همواره با ابهامات و چالشهایی همراه بوده است؛ متن ماده ۶۹۸ ق.م.ا این نکته را تصریح کرده است که «اعم از اینکه از طریق مزبور به نحوی از انحاء ضرر مادی یا معنوی به غیر وارد شود یا نه» به همین جهت سوء نیت خاص در این جرم منقضی است. البته در کنار آن اظهار اکاذیب رایانه ای مقید به وسیله است و قانونگذار تصریح می کند که «به وسیله نامه یا شکواییه یا مراسلات یا عرایض یا گزارش یا توزیع هرگونه اوراق چاپی یا خطی یا امضا یا بدون امضاء اکاذیبی را اظهار کند. چرایی رویکرد متفاوت قانونگذار نسبت به این بزه در مقایسه با بزه افتراء، علت مشروط نمودن تحقق آن به وجود قصد سوء نیت خاص اضرار به غیر یا تشویش اذهان عمومی یا مقامات رسمی و موضوعیت داشتن یا نداشتن در تحقق آن، در این پژوهش با بررسی موردی نشر اکاذیب رایانه ای یا غیر رایانه ای به روش توصیفی _تحلیلی مواد قانونی و نظریات محقق حلی و امام خمینی ((ره)) بررسی شده است، پژوهش به این نتیجه نائل آمد که شایسته است قانونگذار در بازنگری های آتی، عنوان مجرمانه نشر اکاذیب به قصد تشویش اذهان عمومی را از بزه انتساب کذب به دیگری تفکیک و در زمره جرائم علیه امنیت و آسایش عمومی جانمایی کند. از سوی دیگر در تحقق بزه انتساب کذب به دیگری به جای تمرکز بر انگیزه بزهکار، بر چیستی رفتار متمرکز شود و در نهایت، حصر تحقق بزه موضوع ماده ۶۹۸ تعزیرات با ((وسایل مکتوب)) را منتفی سازد.

واژگان کلیدی: نشر اکاذیب رایانه ای و غیر رایانه ای، سوء نیت خاص، تحقق بزه، وسایل مکتوب

الف) بیان مساله

انسان موجودی اجتماعی است و نیازهای گوناگون وی فقط از طریق زندگی گروهی برآورده می شود و به تعبیر فلاسفه انسان موجودی مدنی بالطبع است بدین سبب به ناچار از بدو خلقت، زندگی خویش را با تشکیل اجتماعی چون خانواده، قبیله و کلان شروع کرده است.

در این اجتماعات از جمله مسائل مهمی که آدمی با آن روبرو بوده، تخطی از مقررات اجتماعی حاکم بر جامعه بوده است که معمولاً با تضییع حقوق دیگران ملازمه دارد. از آنجا که وضع بعضی از این قوانین و اجرای آنها نسبت به بعضی دیگر برای انتظام جامعه از اهمیت بیشتری برخوردار است، لذا قانونگذار برای نقض کنندگان آنها علاوه بر ضمانت اجرای مدنی ضمانت اجرای کیفری را نیز پیش بینی کرده است ضمانت اجرائی کیفری در مورد کسانی اعمال میشود که بالغ عاقل و حین انجام رکن مادی از عنصر روانی لازم برخوردار هستند؛ البته در گذشته بخلاف قاعده فوق صرفاً انجام رکن مادی جرم را برای اعمال ضمانت اجراهای کیفری که امروزه مجازات نامیده میشوند کافی میدانستند و اینکه عمل از چه کسی با چه وضعیت روحی یا چه چیزی سر میزد مورد توجه نبود از این رو با مطالعه جوامع باستانی ملاحظه میگردد؛ دیوانگان، اجسام و حیوانات به جرم نقض قوانین مورد مجازات قرار گرفته اند.

در یک دسته بندی کلی این قوانین به اعتبار موضوع آنها به جرائم علیه اموال و جرائم علیه اشخاص تقسیم میشوند جرائم علیه اشخاص خود بر دو گونه اند:

الف - جرائم علیه تمامیت جسمانی

ب - جرائم علیه شخصیت و حیثیت معنوی

جرم نشر اکاذیب از نوع دوم و جرائم علیه شخصیت و حیثیت معنوی که موضوع پایان نامه حاضر است این جرم به معنای «اشاعه یا اسناد کتبی هر نوع کذب یا عمل خلاف واقع به قصد اضرار به غیر یا تشویش اذهان عمومی یا مقامات رسمی این جرم از جمله جرائم علیه حیثیت معنوی افراد است و از آنجا که موجودیت معنوی انسان در روابط اجتماعی از اهمیت خاصی برخوردار است؛ به تبع آن مهمترین موازین مقرراتی است که هدف از وضع آنها دفاع از موجودیت معنوی انسان است. از این رو بررسی جرم مذکور اهمیت ویژه ای دارد. اصولاً در نظام حقوقی که برگرفته از نظام حقوق اسلام است شخصیت و حیثیت معنوی افراد از تمامیت جسمانی آنها مهتر است این امر از آنجا ناشی میشود که بعد جسمانی انسان از خاک سرشته شده است و بعد معنوی او بنا به تعبیر قرآن برگرفته از روح الهی است.

از نظر اسلامی نیز نشر اکاذیب از جمله جرایم و گناهای است که در تمام زمانها مورد تنفر و انزجار بشر بوده و در جوامع و ادیان مختلف به عنوان اعمال اهریمنی و شیطانی یاد شده است و هم در قوانین الهی و هم در

قوانین موضوعه به عنوان جرم و گناه محسوب شده است و باتوجه به اینکه اسلام همواره به انسانها توصیه میکند تا در مورد چیزی که به آن یقین ندارند سخن نگویند برخی افراد در جامعه زبان نشر اکاذیب گشوده و به انتقال مطالبی بی اساس که یقین به آن ندارند می پردازند که این مطالب غیر مستند گاه زیانهای جبران ناپذیری از قبیل تضعیف روحیه افراد ترور شخصیت افراد آبرومند، ایجاد تفرقه و از بین رفتن اتحاد در جامعه به بار می آورد و همین تأثیرات نامطلوب اهمیت این مسأله را دو چندان میکند.

این مسئله مهم در علمی از قبیل، اخلاق، فقه، حقوق جامعه شناسی سیاست و تاریخ مطرح است. در این پژوهش قصد داریم جرم نشر اکاذیب را در حوزه ی فقه و حقوق بررسی کرده و این مسئله را هم از نظر حقوق و هم از نظر دو تن از فقهای یکی معاصر یعنی امام خمینی و یکی از فقهای متقدم یعنی محقق حلی طرح نماییم .

در واقع انگیزه ی این پژوهش طرح و بررسی این موضوع از منظر آیات و روایات و آرای فقهای فوق الذکر و حقوق موضوعه ی ایران است که شناخت همین مباحث خود راه کاری مناسب در جهت پیشگیری از ارتکاب این آسیبهای و جرایم ناشی از آنهاست.

ب) اهمیت و ضرورت انجام تحقیق

انتشار و اشاعه اخبار دروغ و وقایع خلاف واقع به قصد اضرار به غیر یا تشویش اذهان عمومی که از ان با عنوان انتشار اکاذیب و هتک حیثیت و حرمت یاد می شود از آن رو اهمیت دارد که بخش بسیاری از پرونده های کیفری را به خود اختصاص داده و اختصاص به سن خاصی ندارد، به خصوص که با توجه به گسترش فضای مجازی امکان نشر اخبار کذب و بازی با حیثیت و آبروی افراد با سرعت غیر قابل تصویری قابل انجام است. بر این اساس و با توجه به جایگاه امروزی اینگونه جرایم ، بررسی جرم نشر اکاذیب از اهمیت بالایی برخوردار است و انجام پژوهشی پیرامون این جرم با نگاهی تطبیقی امری ضروری به نظر می رسد.

ج) پیشینه تحقیق

حقیقی (۱۳۹۷) در پایان نامه خود با عنوان توهین ، شایعه پراکنی ، مزاحمت و نشر اکاذیب در فضای مجازی از نظر فقه و حقوق (موضوعه) بیان داشته است که جرائمی که تهدید علیه تمامیت معنوی اشخاص می باشند در قانون مجازات اسلامی تحت عنوان افترا (توهین)، نشر اکاذیب ، قذف و...مورد بررسی قرار گرفته و شایعه نیز با علم بر اینکه نوعی دروغ پردازی محسوب می شود جزء مصادیق نشر اکاذیب استاز نظر فقهی وبا در نظر گرفتن لزوم حفظ کرامت و حیثیت اشخاص ، بر اساس آیات و روایات هر گونه عملی که موجب وهن شخصیت افراد گردد حرام و موجب حد و تعزیر است.

مهدوی پور (۱۳۹۴) در پایان نامه خود با عنوان افتراء و نشر اکاذیب از منظر فقه امامیه و حقوق موضوعه باتوجه به پیشینه‌ی افتراء و نشر اکاذیب در حکومت‌های کهن و ادیان الهی، همواره این دو، جرایم علیه حیثیت معنوی اشخاص تلقی شده و این خود بیانگر قباحت آنها به حکم عقل و دین است. همچنین در این پژوهش مبانی فقهی تحریم این جرایم از بررسی آیات و روایات و کتب فقهی به صورت جامع به‌دست آمده که عبارتند از از بین رفتن آبرو و اعتبار افراد به‌خصوص صاحبان مناصب و نابودی اتحاد و امنیت روانی در جامعه اسلامی و... که هریک از این موارد به تناسب جایگاه موضوع می‌تواند مبنای حرمت این جرایم باشد و مجازات‌های وضع شده‌ی فقهی و حقوقی برای این جرایم را توجیه نموده و کاملاً به‌جا و مناسب بدانند. با توجه به بررسی‌های صورت گرفته در این پژوهش آگاه نمودن افراد جامعه از حرمت و ممنوعیت این جرایم، پیشنهادی اساسی در جهت کاهش ارتکاب این جرایم در جامعه می‌باشد.

قدسی (۱۳۹۹) در مقاله خود با عنوان هتک حیثیت و نشر اکاذیب رایانه ای بیان داشته است که فصل پنجم قانون جرایم رایانه ای اختصاص به هتک حیثیت و اشاعه اکاذیب دارد. مشخص نیست مقصود قانونگذار از آوردن حرف "واو" بین این دو کلمه جدا کردم دو جرم "هتک حرمت" و "نشر اکاذیب" است، یا این که غرض، هتک حرمت از طریق نشر اکاذیب است و شامل مصادیق دیگر هتک حرمت نمی‌باشد. که هر دو استنباط جای سوال دارد. اگر منظور هتک حرمت به معنای عام باشد چرا مصادیق آن ذکر نشده است. زیرا هر کدام از انواع هتک حرمت (قذف، افتراء، توهین...) شرایط متفاوت و شرایط خاصی دارد. آیا این قانون صلاحیت آن را دارد که کسی که در محیط رایانه مرتکب قذف یا توهین و افتراء شده است را مجازات کند؟ اگر مقصود فقط هتک حرمت به واسطه نشر اکاذیب است که مواد قانونی کلی‌تر از این جرم است و مخصوصاً ماده ۱۷ هیچ ارتباطی به اکاذیب ندارد و غرض هتک حرمت و انتشار واقعیات و اسرار شخصی یا فیلم و تصویر خانگی و... است. این پژوهش ابتدا به تعاریف و کلیات پرداخته، سپس هتک حرمت و نشر اکاذیب را هر کدام به تنهایی بررسی می‌کند. آنگاه درصدد بررسی حقوقی جرم است و در این مبحث عنصر قانونی، مادی و معنوی جرم بررسی می‌شود که در ضمن بیان عنصر قانونی ابهامات موجود را بیان می‌دارد. آنگاه به مقایسه جرم هتک حرمت و نشر اکاذیب رایانه ای با توهین و و افتراء و قذف می‌پردازد.

اکبری و همکاران در مقاله خود با عنوان بازپژوهی امکان و روایی انتشار اکاذیب از دیدگاه فقه امامیه بیان داشته است که امروزه انتشار اکاذیب در رسانه به عنوان نهاد اصلی نمایشگر مواضع دینی حکومت اسلامی از حالت ساده گذشته، فراتر رفته و صرفاً با مراجعه به آنچه در کتب فقهی در زمینه کذب و دروغ گویی و یا حتی مفاهیم ضاله مطرح گردیده که ناظر به فضای ارتباطات فردی و شخصی است، نمی‌توان به تبیین حکم شرعی و تحلیل فقهی همه جانبه این مسئله به خصوص در فضای رسانه‌های گروهی، نائل شد. مقاله حاضر

در پاسخ به چالش هایی که در باب ترویج اکاذیب به عنوان یکی از مصادیق مضلّات محرّمه در حوزه رسانه وجود دارد، در پی اثبات فرضیاتی است که عبارت اند از: الف. نشر اکاذیب از طریق رسانه های خبری و در سطح عمومی فقط در صورت ضرورت و اضطرار رواست و برای ایجاد اصلاح بین گروه ها و احزاب و... یا مصالح مسلمین یا فریفتن دشمن در فرض تشویش اذهان شهروندان حکومت اسلامی روا نیست. ب. تمامی تولیدات رسانه -چه در قالب خبر چه در غیرقالب خبر- می توانند ظرف نشر اکاذیب باشند. ج. انتشار اخبار مشکوک در برخی موارد رواست. د. در برخی موارد مبالغه و بزرگ نمایی رسانه ها نشر اکاذیب به حساب نمی آید.

د) سوال های تحقیق

۱. موضع حقوق ایران پیرامون جرم نشر اکاذیب چیست؟
۲. امام خمینی و محقق حلی چه موضعی در قبال جرم نشر اکاذیب در آرای خود منعکس نموده اند؟
۳. امام خمینی و محقق حلی بر اساس چه مبانی فقهی نشر اکاذیب را داراب عقوبت می دانند؟

ه) فرضیه های تحقیق

- ۱ - به نظر می رسد که حقوق کیفری ایران در اوضاع و احوال متفاوت و باتوجه به شرایط مختلف برای جرم نشر اکاذیب مجازاتی در قالب تعزیر حبس، و جریمه نقدی در نظر گرفته است.
- ۲- به نظر می رسد تحت شرایط و ارکان، متفاوت هر کدام از دو فقیه برای جرم نشر اکاذیب، کیفر و عقوبتهای اخروی و دنیوی در قالب اعدام، تعزیر و حد در نظر گرفته اند.
- ۳- به نظر میرسد امام خمینی و محقق حلی مبانی حرمت نشر اکاذیب را آیات و روایات متعددی از معصومین(ع) می دانند، ضمن آنکه عقل و اجماع را نیز در ذیل مبانی حرمت بیان می دارند.

و) اهداف تحقیق

۱. بررسی جرم انگاری بره نشر اکاذیب در حقوق ایران
۲. بررسی مبانی فقهی حرمت نشر اکاذیب از منظر اسلام
۳. تبیین نظرات امام خمینی و محقق حلی پیرامون نشر اکاذیب

ز) جنبه نوآوری تحقیق

پیرامون جرم نشر اکاذیب تاکنون پژوهش های زیادی انجام گرفته است لیکن نگاه تطبیقی بین نظر حقوقدانان و دو تن از فقهای مشهور یعنی امام خمینی و محقق حلی در نوع خود موضوع تازه ای است که تاکنون کار نشده است و همین امر دلیلی بر بدیع بودن و نوآوری این پژوهش است.

ح) روش تحقیق

در این پایان نامه از روش تحقیق نظری و توصیفی بهره گرفته شده است. روش گردآوری اطلاعات در این پژوهش روش کتابخانه ای می باشد. بر این اساس با مراجعه به منابع مکتوب: کتابخانه ها، سایت های اینترنتی و نرم افزارهای الکترونیکی اطلاعات مورد نظر به دست آمده است. با استفاده از روش فیش برداری، اطلاعات و مطالب مرتبط گردآوری و سپس با روش تطبیقی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و نهایتاً جمع بندی و نتیجه گیری خواهد شد. ضمناً از نظرات و راهنمایی استاد راهنما و مشاور استفاده گردیده است.

ط) ساختار تحقیق

این پژوهش در ۳ فصل به رشته تحریر در آمده است در فصل ابتدایی به بررسی کلیات تحقیق و مطالب مرتبط با تحقیق می پردازیم و مفاهیم و تاریخچه را بررسی می نماییم. در فصل دوم به بررسی فقهی موضوع مورد بحث می پردازیم. در این فصل قصد داریم که به بررسی ادله نقلی و عقلی موضوع مورد بحث پردازیم. در فصل سوم نیز این موضوع را از منظر حقوق ایران بررسی می کنیم.

فصل اول:

کلیات تحقیق

در این فصل به عنوان فصل ابتدایی در پی بررسی مبانی کلی و مفاهیم و اصطلاحات مرتبط با پژوهش هستیم و قصد داریم با تبیین آن در درک بهتر مطالب در فصول بعدی کمک نمایم.

۱-۱- مفهوم جرم

در مبحث ابتدایی به بررسی معنای جرم می پردازیم و این موضوع را از منظر لغوی و اصطلاحی بررسی کنیم.

۱-۱-۱- جرم در لغت

جرم در معنای لغوی مترادف گناه، تعدی، خطا و عصیان آمده است، و جمع آن اجرام و جروم است (معین، ۱۳۷۶: ۱۹۳). بنابراین، جرم در معنای لغوی دارای محدوده وسیعی است که هم شامل بزه می شود و هم گناه و استعمال آن در زبان فارسی و به عنوان فعل یا ترک فعل قابل کیفر عاری از اشکال نیست (لنگرودی، ۱۳۹۳: ۲۰۱). در واقع، بزه معادل کلمه جریمه است و جریمه اخص از جرم، عمل یا ترک عملی است که قانون آن را با عقوبت و تنبیه بدنی تعقیب کند (پیمانی، ۱۳۹۲: ۲). جمع کلمه جریمه، جرایم است؛ حتی در متون ادبی گذشته نیز جرم هیچ گاه در معنای انحصاری فعل یا ترک فعل قابل عقوبت دنیوی، نیامده و دارای معنای وسیعی بوده است که هم شامل گناه می شد، هم بزه و هم خطا (زراعت، ۱۳۹۵: ۳۹).

۱-۱-۲- جرم در اصطلاح حقوقی

تعریف مصطلح جرم از معنای لغوی آن فاصله داشته و بر حسب رشته مربوطه، شرایط و قیودی بر معانی لغوی وارد شده است. تعریف جرم بر حسب نظر اندیشمندان و بر اساس رشته هایی که جرم را مورد مطالعه قرار می دهند، متنوع و متفاوت است. بسی مشکل است تا از میان انبوه این تعاریف، تعریفی را انتخاب کرد که جامع افراد و مانع اغیار باشد؛ حتی در حقوق کیفری، حقوقدانان بر سر تعریف نهایی جرم توافق ندارند و در نهایت، علی رغم نظرات اصلی خویش، تسلیم تعریف قانونی جرم می شوند. البته تعاریف مختلفی از جرم بیان گردیده است که در مطالب زیر به برخی از آنها اشاره می کنیم: در حقوق خارجی نیز جرم به معنی وسیع کلمه عبارت است از فعل یا ترک فعل فردی که به جهت لطمه ای که به نظم اجتماعی وارد می کند، توسط جامعه به کیفر می رسد. به طور کلی رفتار انسان بر حسب زمان و مکان در حال تغییر و تحول است و لذا اکنون عکس العمل اجتماعی و مبارزه علیه بزهکاری نیز باید حداقل همزمان با تغییرات و اهداف و روش های ارتکاب جرم هماهنگ شود (گلدوزیان، ۱۳۹۷: ۶۹-۷۰).

در تعریفی دیگر از جرم آمده است که «عملی که به جهت مشوب کردن نظم اجتماعی در قانون جزا پیش بینی شده است» (گلدوزیان، ۱۳۹۷: ۶۶). برخی از حقوقدانان بیان می دارند که درست است که جرم در لغت به معنای گناه و عصیان آمده و در ادبیات نیز بیشتر در معنای اول یعنی گناه مورد توجه قرار گرفته است، ولی نباید دچار این اشتباه شد که گناه با جرم مترادف است، زیرا اگر چه برخی بین گناه و جرم عموم و خصوص

قائلند اما بسیار دیده می‌شود که ماهیت جرم از گناه جداست و اینکه جرم به عنوان عمل ضد اجتماعی قابل مجازات است قابل قبول نیست. با این حال می‌توان با تسامح، این شباهت را تا حدی قبول کرد. هم چنین در مورد جرم، حقوق جزا این چنین اظهار می‌دارد که در حقوق جزا سعی می‌شود جرم به نحوی تعریف شود که مقنن بتواند آن را در قالب قانون پیاده کند. زیرا وظیفه تشخیص اعمال و یا ترک اعمالی که به ارزش‌های اجتماعی لطمه می‌زنند و نظم جامعه را مختل می‌کنند و موجب آسیب به آن می‌شوند بر عهده‌ی مقنن است اما قانونگذار نیز در تعریف خود نمی‌تواند نظرات مختلفی را که از ناحیه متخصصان در مورد پدیده‌های مختلف از جمله جرم ابراز شده است نادیده بگیرد. اصل کلی بر این قرار دارد که باید در مورد هر جرم، قانون قبل از ارتکاب آن، تدوین و تصویب شود و مراحل اجرای آن طی شده و به اطلاع کلیه افراد رسیده باشد، زیرا تنها قانون است که می‌تواند اعمال مخالف و یا ضد نظم اجتماعی را جرم بشناسد و بدون وجود متون قانونی تصور جرم ممکن نیست (نوربها، ۱۳۸۷: ۱۳۷).

از نظر اجتماعی جرم به آن دسته از اعمال انحرافی که به اعتقاد گروه یا گروه‌های حاکم خطر ناک تلقی می‌شود اطلاق می‌گردد. بدیهی است که در هر گروه اجتماعی انحراف از ضوابط و ارزشها صورت می‌گیرد و این انحرافها لازمه تحول جامعه و پیشرفت و تعالی آن جامعه است. از نظر حقوق جزا تعریف رسمی و قانونی جرم ملاک اعتبار است و از این لحاظ جرم به فعل یا ترک فعلی گفته می‌شود که قانون گذار برای آن مجازاتی در نظر گرفته باشد و از طرف شخص مسؤول ارتکاب یابد (صانعی، ۱۳۸۲: ۲۲۵).

ماده ۲ قانون مجازات اسلامی مقرر می‌دارد: «هر رفتاری اعم از فعل یا ترک فعل که در قانون برای آن مجازات تعیین شده است جرم محسوب می‌شود». البته این یک تعریف بسیار کلی است.

اصل ۱۵۶ قانون اساسی مقرر می‌دارد که، کشف جرم و تعقیب مجازات و تعزیر مجرمین و اجرای حدود و مقررات مدون جزایی اسلام، از وظایف قوه قضاییه است، همچنین اصل ۳۶ قانون مزبور که ناظر بر حقوق ملت است، مبتنی بر این است که، حکم به مجازات و اجرای آن باید تنها از طریق دادگاه صالح و به موجب قانون باشد.

تعریفی که بیان شد تعریف قضایی جرم است، بنابراین مادام که عملی اعم از فعل یا ترک به وسیله قانونگذار به عنوان جرم شناخته نشود و برای مرتکب آن مجازاتی تعیین نگردد، هرچند از نظر اخلاقی دارای قباحت و کراهتی هم باشد، نمی‌توان به آن عنوان جرم اطلاق کرد و مرتکب را مستحق مجازات دانست (شامبیاتی، ۱۳۹۷: ۱۰۱).

۱-۲- مفهوم نشر اکاذیب

در این گفتار «نشر اکاذیب» از نظر لغوی و سپس معنای اصطلاحی بیان می‌کند.